

זמן מקום

תמוז תשע"ד

תכנים ארץ ישראלים בלוח השנה העברי עורך: מאיר כהן

זמן מהפך

תמוז צומה רבה (יום הכיפורים) כל קבל אב (במקום אב) שבעת ימי חגא (סוכות) כל קבל אלול (כנגד אלול) (איכה רבה, פ"א ד"ה מ"ב).
ראשית החטאים במסע המרגלים (במדבר י"ג) שהתרחש בחודש תמוז: "הדיבה הזאת הם הוציאו מליבם... כי הארץ לא הייתה אוכלת יושביה... בימי תקופת תמוז הלכו לתור את הארץ..." (אברבנאל, במדבר פרק י"ג ד"ה ל"ב).
החום הכבד בטבע הארץ מקרין גם אל ההיסטוריה וצובע את הנוף והמקורות בקללת הזמן "ארורה האדמה... קוץ ודרדר תצמיח לך..." (בראשית ג' 17-18).
במסכת יומא פ"ט מפורטים החטאים שבגינם חרבה הארץ: "אמר רבי יוחנן בן תורתא: מפני מה חרבה שילה? מפני שהיו בה שני דברים: גילוי עריות וזביון קודשים. מקדש ראשון מפני מה חרב: מפני ג' דברים שהיו בו: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים... מקדש שני... מפני מה חרב? - מפני שהייתה בו שנאת חינם".
גם בערוב היום, עת חשיכה נופלת על ההיסטוריה מוצאים חז"ל נקודות זכות של חמלה בגלות בתמוז: "הריני מגלה אותן בתקופת תמוז שאפילו הן ישינין בדרכים וברחובות אין אחד מהם ניוזק... הריני מגלה אותם בתקופת תמוז שיש ענבים בגפן ויש תאנים בתאנה ואפילו אין העלה נבל" (איכה רבה פ"א ד"ה מ"ב).
הטבע וההיסטוריה מציינים בתמוז זמן מהפך.

מאת: מאיר כהן
ימי תמוז מציבים מהפך בטבע הארץ ובקורות העם. לאחר שישה חודשים של גידול בכוח החמה, בתמוז חש כוחה והשמש משילה דקות אחדות לטובת הלבנה. כבר עתה יעמוד האדם הראשון באבלו, מעתה ועד למהפך הבא, עד ליום הולדתו של השמש ביום כה' כסלו - בתקופת טבת (חג החנוכה). העולם המתחיל להחשיך אט-אט גורם לחרדה: "לפי שראה אדם הראשון יום שהתמעט והולך אמר: אוי לי! שמה בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו! וזו מיתה שנקנסה עלי מן השמים. עמד וישב שמונה ימים בתענית ובתפילה" (בבלי, עבודה זרה ח' ע"א).

הילוכה של השמש נדון בתלמוד (בבלי, פסחים צ"ד ע"ב): בכל רביע בשנה מהלכת השמש במסלול שונה כדי להשיג יעד "בימות החמה, חמה מהלכת בגובה של רקיע לפיכך כל העולם כולו רותח ומעיינות צוננין... תמוז אב ואלול מהלכת בישוב כדי לבשל את הפירות".
בתקופת ניסן ותשרי אין היום לווה מן הלילה ואין הלילה לווה מן היום - חצי יום וחצי לילה - תקופת שוויון. מנגד להם עומדים תמוז וטבת בקטבים מנוגדים של שיא שעות אור (תמוז) ושיא החשיכה (טבת).

תלמוד ירושלמי (עירובין פ"ה, כ"ב) מסובב את השמש בין תמוז לטבת: "ממקום שהחמה זורחת... בתקופת תמוז עד מקום שהיא זורחת בתקופת טבת - אלו פני המזרח. ממקום שהיא שוקעת בתקופת טבת עד מקום שהיא שוקעת בתקופת תמוז - אלו פני המערב".
נראה כי המהפך, ניצחון החושך על האור, מביא חשיכה גם אל קורות העם - אל ההיסטוריה.

ההתעלות הרוחנית בסיון, שהתבטאה במעמד הר סיני, סיימה תהליך של יציאה מעבדות (בניסן) מלחמות חרות (באייר) וייסוד המדינה. בא תמוז עם מזל סרטן, הקבוע ברקיע, והביא עמו סרטן של ריקבון החודר לליבה של החרות הפיזית והרוחנית.

"חמישה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז ... נשתברו הלוחות ובטל התמיד, והובקעה העיר ושרף אפוסטטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל... (תענית ד', ו'). הריקבון הביא לחורבן "והנה שם הנשים יושבות מבכות את התמוז" (יחזקאל ח' 14).

עקב החטאים נותרו תמוז, אב ואלול ללא חגים. רצף אחד של ריקנות "עלה על דעתו של הקב"ה ליתן לישראל רגל אחד בכל חודש שבקיץ: בניסן - פסח, באייר - פסח קטן, בסיון - עצרת. ועל ידי עבירות ומעשים רעים שהיה בידם נוטל מהם שלושה - תמוז ואב ואלול. ובא תשרי ופרע לשלושתן. ריש שנה (ראש השנה) כל קבל תמוז (במקום

מכן כונסו בעמק יזרעאל לאבטח את צינור הנפט מכירוכ לחיפה.

כוחות הפל"מ נהגו בלחימה עיקשת נגד הכנופיות - בסיון וליליים, מבצעי חיפוש בכפרים ובפשיטות על בסיסי הכנופיות. בשישה חודשי פעילות הצליחה היחידה לתפוס אמצעי לחימה מרובים ולגרום לאבידות רבות בקרב הכנופיות. באוקטובר 1938 עזב וינגייט את היחידה ויצא לחופשת מולדת.

עם עזיבתו השתנה יחס השלטון הבריטי לפלגות הלילה ונאסרה השתתפות לוחמים יהודיים בפעילות התקפית. על הנוטרים היהודיים הוטלו משימות אבטחה עד לפירוק היחידה ביולי 1939.

הניסיון שרכשו הלוחמים היהודיים בפל"מ תרם להכשרתם לתפקידי פיקוד ורבים מהם השתלבו בפלמ"ח ולאחר מכן בצה"ל. בין הלוחמים היו - אברהם יפה, שמעון אבידן, יוסף הראל, יצחק שדה, יעקב דורי, יגאל ידין, משה דיין ואחרים.

הפל"מ הניח את היסודות להכשרת שדרת הפיקוד העתידית של צה"ל.



צ'רלס אורד וינגייט

פלגות הלילה

מאת: ד"ר עמנואל בן נאה

הוא כונה "הידיד", קצין סקוטי צעיר שנולד בהודו וינק סיפורי תנ"ך מחלב אמו. מכאן קצרה הדרך להערצתו את היהדות ואת המפעל הציני. צ'רלס אורד וינגייט, קפטן בצבא הבריטי היה המענה להתקוממות - המרד הערבי הגדול במאורעות תרצ"ו - תרצ"ט (1936-1939). הבריטים, בעלי הבינה באותה העת בארץ ישראל, הביאו ככיבושם את הארץ בשורה לעם היהודי. הצהרת בלפור הייתה בשורת עצמאות שנמוגה בפרעות הערביים וב"ספרים לבנים" שהיו שחורים להוויית חיי היהודים בארץ.

באירופה עלה הר הגעש האנטישמי בארץ כנופיות פורעים והגבלות עלייה. הענגים השחורים באירופה הביאו לחופי הארץ כ-145 אלף איש בין השנים 1930-1939.

המרד הערבי גבה אלפי קורבנות יהודיים וערביים אובדי עצות.

בחודש יוני 1938 הקים צ'רלס אורד וינגייט את פלגות הלילה המיוחדות (פל"מ) שכונו גם "פלגות האש" להתמודדות עם הכנופיות הערביות. חיילים בריטים ונוטרים יהודים נקראו למשימה להכות בכנופיות בתורת לחימה "ייחודית" שפותחה על ידי וינגייט.

בשיא כוחה מנתה היחידה כ-120 לוחמים שאומנו לפעילות ביחידות קטנות במגמה לבוא במגע עם האויב תוך תרגילי הטעיה ולהנחית מהלמות פתע על הכנופיות.

פלגות הלילה הורכבו מיחידת מנהלה ושלוש יחידות. בראשן עמד וינגייט ולצידו יצחק שדה, אפרים דקל ונח סונין. מטרת הפל"מ הוגדרה לחסל את הטרור בצפון הארץ. היחידות הוקמו בעין חרוד, חניתה ואיילת השחר ולאחר

לימודי ההוראה המובילים בדרום הארץ נמצאים יותר קרוב ממה שחשבתם!

המכללה האקדמית "חמדת הדרום"

בבית אקדמי לחינוך

מציעה לך מגוון מסלולי הכשרה ללימודי תואר ראשון בהוראה

סטודנטיות:
מסלול ק: 6-8 התמחות במדעים, התמחות כוללת ביה"ס היסודי וכיתות א-1; מקרא מתמטיקה, מדעים, חטיבת הביניים (כיתות ד-ז) התמחויות: דו חוגי - מקרא וספרות, דו חוגי - מדעים.
חינוך מיוחד: (כיתות א-כ) חוכנת יחידת, בשילוב התמחות נוספת: יסודי מתמטיקה או מדעים ומס' ספרות או מקרא.
אנגלית: (כיתות ד-ז) חוכנת רב-לילית מיוחדת המאפשרת הוראה במגוון כיתות.

סטודנטים:
חינוך מיוחד: (כיתות א-כ) בשילוב תושביע' ביה"ס היסודי.
התמחות מתמטיקה ותושביע' התמחות תושביע' וספרות (מלומדים) התמחות מדעים ותושביע' תוכנית ייחודית.
- לבחיל השכלה תרנית רחבה ובוגרי 10 שנים בשיבת-כולל מעל גיל 18 - כבוגרי ישיבת הסדר

שנה א' חינם**

- אווירה תרנית
- אישיות
- מערכת מלגות והלוואות
- מערך
- מסגרת
- מסלולי לימוד
- מפגשים לנשים ולגברים
- מנענות
- מסעות
- מדרשה
- מחשבה
- מחשבה

סטודנטיות-אפשרות: 054-4951549
סטודנטים-ישראל: 054-5937662
b a n i m @ m a c a m . a c . i l
r i s h u m - b a n o t @ m a c a m . a c . i l

מאת: אבי אלנות

ביום כ"א תמוז תשי"א (25 ביולי 1951) הוקמה היאחזות הנח"ל הראשונה - נחלאים א'. הלבנה הרוחנת ברצועת עזה חייבה הקמת חומת מגן של התיישבות ביטחונית לאורך גבול הרצועה הנשלטה על ידי המצרים.

עם סיום מלחמת העצמאות ב-1949 הוקמו הישובים מפלטים, מגן ועין השלושה.

ב-1950 הוקמו כיסופים, רעים, ניר עוז, ארז וניר יצחק. ב-1951 הוקמה היאחזות הנח"ל הראשונה, נחלאים א', נחל עוז לצד קיבוץ סעד שהוקם ב-1947.

כמאה חיילים ממשקים שונים קובצו במחנה בית דראס להכשרה לקראת הקמת היאחזות הראשונה. דני מט שמונה למפקד הפלוגה היה נגרש לקראת נאום הפתיחה שיבטא את השילוב בין החקלאי - ללוחם. קבלת הפנים של החיילים הייתה מהממת - כולם צרחו יחדיו "לא רוצים, היאחזות".

במקום נאום חוצב להבות הוציא דני מט את שוט המשמעת הצבאית ושיירה כואבת עשתה דרכה אל גבול הרצועה אל מול מוצבי המצרים.

דני מט החליט "לעשות אותם חיילים... להחזיק אותם במשמעת קפדנית, להפוך אותם ליחידה לוחמת. הם יחרשו את האדמה כחיילים. יקימו את גן הירק כחיילים". אזור הדרום באותם הימים היה "הדרום הפרוע", גבולות פרוצים והמסתננים מהרצועה חדרו לאזור וזרעו מוות.

על החיילים, חבורת נחלאים רובם עולים חדשים הוטלה המשימה לסתום את הפרצות.

טעות של דני מט בזיהוי מיקום היאחזות גרמה להקמת נחלאים א' על גבעה בצמוד לכוחות המצריים. חבורת הנחלאים חשה מופקרת מול הצבא המצרי שהתמקם מעבר לגבול.

המג"ד יעקב נעים והמ"פ דני מט מלווים במדריכים חקלאיים יעקב פלומין ואלתר זס החליטו להכניס את הנחלאים לתלם בכל מחיר של משמעת קפדנית ואימונים. שושנה לבקוביץ הייתה אחת הנחלאיות: "להיאחזות באתי רק בתוקף פקודה... לא אשאר כאן יותר משיהיה עלי...אין זה לרוחיי".

תוך זמן קצר התקיים טקס העלייה לקרקע, מול בימת הכבוד עמדו הנחלאים - חלקם עם קסדות ורובים וחלקם בבגדי עבודה עם כובעי טמבל ומכוסים בידיהם.

משה דיין היה באותם הימים אלוף פיקוד הדרום. בדברי ברכתו לנחלאים אמר: "אין בתוכנו כיום שמשונים, אך הנה מוטל על שכמכם לשאת את שערי עזה. לא רק גבורה פיזית דרושה לשם כך. קודם כל רמה מוסרית, רצון והתמדה - ואת אלה עליכם לגלות בעצמכם".

ביומנו "אבני דרך" מספר משה דיין על ביקורו בנחל עוז ב-5 באפריל 1956: "יצא רועי רוטברג מא"ז המשק רכוב על סוס לגרש חבורת ערבים... רועי יצא לבדו...בהגיע רועי לגבול, ירו בו הערבים, והרגוהו, גררו את גוויתו לשטחם, לאחר שהתעללו בגווייה החזירה למשקיפי האו"ם".

על קיברו של רועי נשא דיין קינה: "אתמול עם בוקר נרצח רועי. שקט של בוקר האביב סנוורו...קבוצת נערים זו, היושבת בנחל עוז, נושאת על כתפיה את שערי עזה הכבדים... מעבר לתלם הגבול גואה ים של שנאה... אלינו זועקים דמי רועי מגופו השסוע... זו גזירת דורנו, זאת ברירת חיינו להיות נכונים וחמושים... רועי רוטברג, הנער

הבלונדיני הצנום... שאור שבליבנו עיוור את עיניו, ולא ראה את ברק המאכלת...כבדו שערי עזה מכתפינו ויכלו לו".

בעקבות נחלאים א' הוקמו עוד עשר היאחזויות - נחלאים ב', ג' ואילך. מפקד הנח"ל, משה נצר הבהיר את המושג "חיפשו שם שימחיש את ההבדל בין ישוב של אזרחים לישוב של חיילים. השם היאחזות נגזר מהשורש "מאחז" - החזקה של מקום".

מ-1949 ועד למלחמת ששת הימים (1967) הוקמו 35 היאחזויות נח"ל.

לאחר מלחמת ששת הימים הוקמו היאחזויות בחבלי הארץ מעבר לקו הירוק - ביהודה, בשומרון, בגולן ובסיני.

נעמי שמר הטיבה לתאר את היאחזות הנח"ל בסיני:

"בהיאחזות הנח"ל לסיני

המון דברים יפים ראו עיני

כמו למשל - חיילת יחפה

וצמתה מוטלת על כתפה...

כשראיתי מעשה כשפים

ספרי שירה קטנים על מדפים...

את ארץ ישראל האבודה

והיפהיפה והנשכחת...

המון דברים יפים שבגללם

רציתי לחבק שם את כולם...



קיבוץ נחל עוז

מאת: רחל זמרן

לוח אבן קטן שנתגלה בתל גזר מהווה סלע איתן להכרת הלוח החקלאי של ארץ ישראל. לוח גזר נתגלה בספטמבר 1908 ובו שבע שורות כתובות בכתב עברי עתיק. לוח קטן (67X72 מ"מ) הכולל רשימת החודשים והעבודות החקלאיות הנקשרות אליהם. הכתובת חרותה על אבן גיר וזמנה מהמאה ה-10 לפנה"ס - ימי דוד או שלמה המלך. חודש תמוז מכונה בכתובת "ירחו זמר" - שני ירחים (תמוז ואב) של זימור הגפנים.

הגפן, החיטה והשעורה, היו הענפים הכלכליים החשובים ביותר בתרבות החקלאית בארץ ישראל. מקורות רבים בתנ"ך, ובספרות חז"ל, נקשרו לגפן וליין. עשרות מושגים נתייחדו לגפן, לענבים ולעבודת הכרם.

שבט יהודה התברך בגפן. בברכת יעקב לבניו: "אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו, כבס ביין לבשו ובדם ענבים סותה" (בראשית מ"ט 11). מאז ועד היום, היתה נחלת יהודה לנחלת הגפן.

מוצאה של הגפן מהקוקז או מאזור הים הכספי. נח נטע כרם בהרי אררט, בצאתו מן התיבה לאחר המבול.

כרמי הגפן בסביבת סדום, היו סמל הרשע, טרם הפיכת סדום ועמורה (בראשית י"ט 24-25: דברים ל"ב 32).

המרגלים ששלח משה, מגלים בעמק חברון גפנים מצוינות באשכולותיהן (במדבר י"ג). אשכולות אלו היו לסמל התיירות בארץ ישראל. הגפן היתה סמל לחורבן ולתקומה: מול "פרי הבאשים ו- אין ענבים בגפן" ניצבת היא כנחמה לאחרית הימים "עוד תטעי כרמים בהרי שמרון..." (ירמיה ל"א 4).

בארץ יהודה היו הגפנים מרובות, אך בארץ שומרון - הזית שלט בנוף. בימיו של ר' יהודה הנשיא צומצם גידול גפן ביהודה "בראשונה היו ענבים מרובות... ועכשיו שאין ענבים מרובות..." (ירושלמי, דמאי פ"א כ"א 4)

הנביא יחזקאל מפרט במשל היין (יחזקאל 5-10), את הגפן וחלקיה, "ויקח מזרע הארץ... ויצמח ויהי לגפן סורחת שפלת קומה, לפנות דליותיו אליו ושרשיו תחתיו יהיו, ותהי לגפן ותעש בדים ותשלח פארות... להיות לגפן אדרת". בשיר השירים (ז' 13) "...פרחה הגפן פתח הסמדר..." - מתאר את ראשית פריחת הגפן, בעת שמתגלים חמשת האבקנים ועמוד העלי, ואחר מניב ענב הבוסר: "והיא כפרחת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים" (בראשית מ' 10).

הבוסר קשה וחמוץ, ואחר כך מתמלא הוא בנוזלים. יש ענבים שאינם ממשיכים בהבשלה יותר: "ויקו לעשות ענבים ויעש באשים" (ישעיה ה' 3) ענבי הבאשים אינם ראויים ליין. מול הבאשים ניצבת הגפן השורקה - המשובחת, אשר העניקה את שמה לנחל שורק, המנקז את הרי יהודה. במשל הכרם (ישעיה ה' 7-1) מצוי תיאור מקיף של גידול הגפן: "...כרם היה לידידי בקרן בן שמן. ויעזקהו (עידור) ויסקלהו (ליקוט האבנים)... ויבן מגדל (שומר) בתוכו וגם יקב (גת) חצב בו...".

הקליפה החיצונית של הענבה נקראת "זג", מתחת לזג מצויה ציפה עסיסית - מיץ הענבים, הזג תופש כ- 7% - 10% ממשקל הפרי, הציפה כ- 91%-83%, והחרצנים כ- 6%-2% ממשקל הפרי.

לגפן מקום של כבוד בדימויים ובמדרשי חז"ל. ר' מאיר

זיהה את עץ הדעת בגפן: "אותו אילן, שאכל אדם הראשון ממנו, גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין" (סנהדרין ע' ע"ב).

במקורות יש המציינים לגנאי את תכונות היין: "למי אוי, למי אבוי, למי מדינים, למי שיה, למי פצעים חנם, למי חכלילות עינים? למאחרים על היין, לבאים לחקור ממסך" (משלי כ"ג 29-30).

היין משכיח צרותיו של אדם: "תנו שכר לאובד, ויין למרי נפש. ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר עוד" (משלי ל"א 6-7) וכן מצינו: "ויין ישמח לב אנוש" (תהלים ק"ד 15). ר' שמעון בן לקיש דימה את הגפן לעם ישראל: "אומה זו כגפן נמשלה. זמורות שבה- אלו בעלי בתים, אשכולות שבה - אלו תלמידי חכמים, עלין שבה - אלו עמי הארץ, קונקנות שבה - אלו ריקנים שבישראל. ומעשה ששלחו מארץ ישראל וביקשו רחמים האשכולות של העלים, שאילמלא העלים אין האשכולות מתקיימין" (חולין צ"ב ע"א).



זמורות ענבים